

Θρησκευτική ουδετερότητα της Πολιτείας και αξιοποίηση της εκκλησιαστικής περιουσίας

/ [Γνώμες](#)

Του Μητροπολίτου Ναυπάκτου καί Ἁγίου Βλασίου Ἱεροθέου

Δημοσιεύθηκε τό σχέδιο ἀναθεώρησης τοῦ Συντάγματος ἀπό τόν ΣΥΡΙΖΑ, ὅπως καί ἡ συνοδευτική ἔκθεση. Ὑστερα, ὅμως, ἀπό μερικές ἡμέρες ἀνακοινώθηκε ἡ «πρόθεση» γιά μιά «ἱστορική συμφωνία» μεταξύ Ἐκκλησίας καί Πολιτείας γιά τήν ἐκκλησιαστική περιουσία καί τήν μισθοδοσία τῶν Κληρικῶν.

Τά δύο αὐτά θέματα συνδέονται μεταξύ τους καί δέν εἶναι δυνατόν νά ἐκλαμβάνονται μεμονωμένα, ἄλλωστε συζητήθηκαν μαζί. Τό ἓνα εἶναι ἡ θρησκευτική οὐδετερότητα τοῦ Κράτους, «μέ ὅ,τι αὐτό συνεπάγεται κανονιστικά καί πρακτικά», κατά τήν αἰτιολογική ἔκθεση, πού ἐνδιαφέρει κυρίως τήν Κυβέρνηση, καί αὐτό προτείνεται νά γίνη μέ τήν ἀναθεώρηση τοῦ Συντάγματος, καί τό ἄλλο εἶναι ἡ ἀξιοποίηση τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας, μέ ὅ,τι αὐτό

συνεπάγεται, πού άπασχολούσε πάντοτε τόν Άρχιεπίσκοπο.

Δηλαδή, στό όλο θέμα πού άνέκυψε ύπάρχουν δύο βασικά έρμηνευτικά κλειδιά, τό ξνα είναι ή «θρησκευτική ουδετερότητα», καί τό άλλο είναι ή άξιοποίηση τής έκκλησιαστικής παρουσίας.

Άν μερικοί περιορίζουν τήν συζήτηση στην άξιοποίηση τής έκκλησιαστικής παρουσίας για τήν μισθοδοσία τών Κληρικών, καί παραθεωρούν τήν προτεινόμενη μεταρρύθμιση στό άρθρο 3 του Συντάγματος μέ τό κυριότερο τήν είσαγωγή τής θρησκευτικής ουδετερότητας τής Πολιτείας, τότε αυτό λειτουργεί άποπροσανατολιστικά.

Θεωρώ ότι έμεϊς οί Κληρικοί δέν πρέπει νά πέσουμε στην «παγίδα», έν όνόματι τής μισθοδοσίας τών Κληρικών, πού καί αυτό είναι σημαντικό θέμα, νά άμνηστεύσουμε στην είσαγόμενη θρησκευτική ουδετερότητα τής Πολιτείας καί κυρίως τήν άλλοίωση του 3ου άρθρου του Συντάγματος.

Στήν συνέχεια θά τονίσω μερικά σημεία σέ αυτά τά δύο θέματα μέ άπλό καί εύσύνοπτο τρόπο.

1. Η προτεινόμενη τροποποίηση του 3ου άρθρου

Γιά πολλά χρόνια σέ δεκάδες άρθρα μου καί σέ πολλές συνεντεύξεις μου, ύποστήριζα ότι ή φράση «χωρισμός Έκκλησίας Πολιτείας» δέν μπορεί νά εύσταθήση σέ μιά εύνομούμενη Πολιτεία, γιατί κανένας στην δημοκρατική Πολιτεία δέν μπορεί νά είναι χωρισμένος από αυτήν. Γι' αυτό, όπως ύποστήριζα, ή καλύτερη φράση είναι όριοθέτηση τών σχέσεων Έκκλησίας καί Πολιτείας ή όρθότερα όριοθέτηση τών σχέσεων έκκλησιαστικής καί κρατικής διοικήσεως. Κυρίως θά έπρεπε ή Πολιτεία μέ ένα νόμο νά καθορίση τήν νομική προσωπικότητα τής Έκκλησίας καί νά δίνη έξουσιοδοτήσεις για νά ρυθμίση μόνη της τά του οίκου της βάσει τών ιερών Κανόνων.

Τελικά, έπελέγη ή φράση «έξορθολογισμός τών σχέσεων Έκκλησίας καί Κράτους», «σχέσεων Κράτους-Έκκλησίας» καί «ΔΙΑΚΡΙΤΟΤΗΤΑ ΚΡΑΤΟΥΣ-ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ». Πρόκειται γιά θετικό βήμα, άφοϋ κατανοήθηκε ή βάση τών σκέψεών μου πού άνταποκρίνονται στην άλήθεια.

Έπίσης, είναι σημαντικό τό ότι παρέμεινε τό προοίμιο τοϋ Συντάγματος, τό όποιο δείχνει ότι ή άνεξαρτησία τοϋ Κράτους όφειλόταν στην Έπανάσταση τών Έλλήνων, στην όποία σημαντικό ρόλο έπαιξαν οι Κληρικοί καί δέν έγινε μέ τήν παρέμβαση τών ξένων Δυνάμεων. Άν προτεινόταν ή διαγραφή τοϋ προοιμίου τοϋ Συντάγματος, τότε θά φαινόταν ότι ή άνεξαρτησία τοϋ Έλληνικοϋ Κράτους ήταν άποτέλεσμα άποφάσεων τών ξένων Δυνάμεων καί άρα συνομολογεΐται ότι ήταν ένα προτεκτοράτο.

Μετά τά βασικά αύτά σημεία, θά παρατεθοϋν μερικές σκέψεις μου γιά τήν προτεινόμενη μεταρρύθμιση στό άρθρο 3.

Τό έν ισχύι Σύνταγμα έχει μιά λογική θεσμική διάρθρωση. Διαιρείται σέ τέσσερα μεγάλα μέρη, ήτοι: Μέρος Πρώτο: Βασικές διατάξεις (άρθ. 1-3). Μέρος Δεύτερο: Άτομικά καί κοινωνικά δικαιώματα (άρθ. 4-25). Μέρος Τρίτο: Όργάνωση καί λειτουργίες τής Πολιτείας (άρθ. 26-105). Μέρος Τέταρτο: Εϊδικές τελικές καί μεταβατικές διατάξεις (άρθ. 106-120).

Αυτό σημαίνει ότι καλώς ή διάταξη πού άναφέρεται στην Όρθόδοξη Έκκλησία παρέμεινε στό πρώτο μέρος, γιατί βρίσκεται στίς «βασικές διατάξεις», όπως τήν «μορφή τοϋ Πολιτεύματος» καί τίς «σχέσεις Έκκλησίας Πολιτείας». Άλλωστε, ή Όρθόδοξη Έκκλησία είναι «θεσμός» πού προϋπήρχε τής συγκροτήσεως τοϋ Κράτους, καί μάλιστα συνετέλεσε στην έλευθερία τών Έλλήνων καί τήν άνεξαρτησία τους, όπως έχει έπισημανθεΐ καί στην Διακήρυξη τής Άνεξαρτησίας (1822).

Ἐπί πλέον στό ἄρθρο 3, τό ὁποῖο περιλαμβάνεται στίς βασικές διατάξεις τοῦ Συντάγματος συγκαταλέγονται καί οἱ σχέσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους μέ τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο, ὅπως διαλαμβάνονται στόν Πατριαρχικό Τόμο τοῦ 1850 καί τήν Πατριαρχική Πράξη τοῦ 1928. Εἶναι σημαντικό νά ὑπογραμμισθῇ ὅτι οἱ λεγόμενες «Νέες Χῶρες» πού ρυθμίζονται ἀπό τήν Πατριαρχική Πράξη τοῦ 1928, εἶναι Μητροπόλεις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου ἐν Ἑλλάδι, εἶναι, δηλαδή, «κανονικό ἔδαφος» τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τό ὁποῖο βρίσκεται ἐκτός Ἑλλάδος, καί παραχωρήθηκαν «ἐπιτροπικῶς» νά διοικηθοῦν «ὑπό τύπον προσωρινότητος» ἀπό τήν Αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος.

Ἐπομένως, τό ἄρθρο 3 δέν θά μπορούσε νά συμπεριληφθῇ στά ἄλλα τρία μέρη τοῦ Συντάγματος, δηλαδή οὔτε στά «ἀτομικά καί κανονικά δικαιώματα», οὔτε στίς «Ὄργανωτικές λειτουργίες τοῦ Πολιτεύματος», οὔτε, φυσικά, στίς «εἰδικές τελικές καί μεταβατικές διατάξεις». Ἄλλωστε, οὔτε ἡ Αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, οὔτε τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο, πού ἔχει κατά διαφόρους τρόπους καί τμήματα στήν Ἑλληνική Ἐπικράτεια (Μητροπόλεις Δωδεκανήσου καί ἡμιαυτόνομη Ἀρχιεπισκοπή Κρήτης), μποροῦν νά θεωρηθοῦν ὡς λειτουργίες τῆς Πολιτείας.

Στήν συνέχεια θά παρατεθῇ τό 3ο ἄρθρο τοῦ ἰσχύοντος Συντάγματος καί πῶς προτείνεται γιά ἀναθεώρηση.

*

Ἰσχύουσα διάταξη: «1. Ἐπικρατοῦσα θρησκεία στήν Ἑλλάδα εἶναι ἡ θρησκεία τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδας, πού γνωρίζει κεφαλή της τόν Κύριο ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστό, ὑπάρχει ἀναπόσπαστα ἐνωμένη δογματικά μέ τή Μεγάλη Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινούπολης καί μέ κάθε ἄλλη ὁμόδοξη Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ• τηρεῖ ἀπαρασάλευτα, ὅπως ἐκεῖνες, τούς ἱερούς ἀποστολικούς καί συνοδικούς κανόνες καί τίς ἱερές παραδόσεις. Εἶναι αὐτοκέφαλη, διοικεῖται ἀπό τήν Ἱερά Σύνοδο τῶν ἐν ἐνεργείᾳ Ἀρχιερέων καί ἀπό τή Διαρκῆ Ἱερά Σύνοδο πού προέρχεται ἀπό αὐτή καί συγκροτεῖται ὅπως ὀρίζει ὁ Καταστατικός Χάρτης τῆς Ἐκκλησίας, μέ τήρηση τῶν διατάξεων τοῦ Πατριαρχικοῦ Τόμου τῆς κθ' (29) Ἰουνίου 1850 καί τῆς Συνοδικῆς

Πράξης τῆς 4ης Σεπτεμβρίου 1928.

2. Τό ἐκκλησιαστικό καθεστῶς πού ὑπάρχει σέ ὀρισμένες περιοχές τοῦ Κράτους δέν ἀντίκειται στίς διατάξεις τῆς προηγούμενης παραγράφου.
3. Τό κείμενο τῆς Ἁγίας Γραφῆς τηρεῖται ἀναλλοίωτο. Ἡ ἐπίσημη μετάφρασή του σέ ἄλλο γλωσσικό τύπο ἀπαγορεύεται χωρίς τήν ἔγκριση τῆς Αὐτοκέφαλῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδας καί τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας στήν Κωνσταντινούπολη».

Προτεινόμενη διάταξη: «Ἡ Ἑλληνική Πολιτεία εἶναι θρησκευτικά οὐδέτερη. Ἐπικρατοῦσα θρησκεία στήν Ἑλλάδα εἶναι ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, ἡ ὁποία βρίσκεται ἀναπόσπαστα ἐνωμένη δογματικά μέ τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως καί μέ κάθε ἄλλη Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία καί τηρεῖ ἀπαρασάλευτα τούς Κανόνες τῶν Ἀποστόλων καί τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καί τήν ἐκκλησιαστική παράδοση. Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδας εἶναι αὐτοκέφαλη καί διοικεῖται σύμφωνα μέ ὅσα ὀρίζουν ὁ Καταστατικός Χάρτης της, ὁ Πατριαρχικός Τόμος τοῦ 1850 καί ἡ Συνοδική Πράξη τοῦ 1928. Τό ἐκκλησιαστικό καθεστῶς τῆς Κρήτης καί τῶν Δωδεκανήσων δέν ἀντίκειται στίς παραπάνω διατάξεις.

Ἑρμηνευτική δήλωση: Ὁ ὅρος ἐπικρατοῦσα θρησκεία δέν ἀποτελεῖ ἀναγνώριση ἐπίσημης κρατικῆς θρησκείας καί δέν ἐπιφέρει καμιά δυσμενῆ συνέπεια σέ βάρος ἄλλων θρησκευμάτων καί γενικότερα στήν ἀπόλαυση τοῦ δικαιώματος τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας».

Ἀπό τήν ἐξέταση τῶν δύο αὐτῶν κειμένων, τοῦ ἰσχύοντος καί τοῦ προτεινομένου, φαίνεται ὅτι στήν προτεινόμενη ἀναθεώρηση διαγράφονται οἱ ἐξῆς φράσεις: «ἡ θρησκεία τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ», «τῆς Ἑλλάδας», «πού γνωρίζει κεφαλή της τόν Κύριο ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστό», «ὑπάρχει», «Μεγάλη Ἐκκλησία», «ὁμόδοξη», «καί τίς ἱερές παραδόσεις». Ἐπίσης, διαγράφεται τελείως ἡ παράγραφος 3 καί γίνονται μερικές ἐσωτερικές ἀλλαγές.

Θά γίνουν μερικές επίσημάνσεις, γιά τήν προτεινόμενη ἀλλαγή.

α) Τό ἄρθρο 3 τοῦ Συντάγματος ἀναφέρεται πρωτίστως στίς σχέσεις τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας μέ τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο καί δευτερευόντως μέ τήν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος. Καί αὐτό, γιατί ἀναφέρεται στήν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος μέ τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο καί τίς ἄλλες Ὁμόδοξες Ἐκκλησίες, μνημονεύονται τά Καταστατικά κείμενα, ἥτοι ὁ Συνοδικός Τόμος τοῦ 1850 καί ἡ Πατριαρχική Πράξη τοῦ 1928, ὅπως μνημονεύονται καί τά ἐκκλησιαστικά καθεστῶτα πού ὑπάρχουν σέ ὀρισμένες περιοχές τοῦ Κράτους, ἐννοώντας τό Ἅγιον Ὅρος, τά Δωδεκάνησα, ἡ Κρήτη.

Ἐπί πλέον τό ἄρθρο 3 δέν ἀντιστρατεύεται στά «ἀτομικά καί κοινωνικά δικαιώματα» οὔτε στήν ἐλευθερία τῆς θρησκευτικῆς συνείδησης κάθε ἄλλης γνωστῆς θρησκείας. Ἔτσι, τό ἄρθρο 13 εἶναι εὐρύτερο καί καθολικότερο τοῦ ἄρθρου 3, γιατί ἀναφέρεται στούς πολίτες τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας, οἱ ὁποῖοι θέλουν νά ἀνήκουν σέ ὁποιαδήποτε γνωστή θρησκεία. Ὅποτε, ὅπως ἔχει ὑποστηριχθῆ, τό ἄρθρο 3 στήν πραγματικότητα εἶναι ὑποκείμενο τοῦ ἄρθρου 13, ἢ καλύτερα τό ἄρθρο 13 εἶναι καθολικότερο καί γενικότερο 3.

Ἐπομένως, ἡ ἐπανειλημμένη καί μέ ἔμμονη διάθεση ἐκφρασθεῖσα ἄποψη ὅτι πρέπει νά «πειραχθῆ» τό περιεχόμενο τοῦ ἄρθρου 3 εἶναι ἀλυσιτελής, ἀφοῦ ἡ Πολιτεία μέ βάση τό ἄρθρο 13 περί ἐλευθερίας τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως θά μπορούσε νά ρυθμίση νομοθετικά θέματα πού ἀφοροῦν τά κοινωνικά καί ἀτομικά δικαιώματα τῶν πολιτῶν της, καί τήν ἐλευθερία τους. Ἐπίσης οἱ λειτουργοί ὄλων τῶν γνωστῶν θρησκειῶν καί τῆς «ἐπικρατούσας θρησκείας» ὑπόκεινται στήν ἴδια ἐποπτεία τῆς Πολιτείας καί στίς ὑποχρεώσεις τους ἀπέναντί της.

Αὐτό σημαίνει, ἐκτός τῶν ἄλλων, ὅτι ἰσχύει αὐτό πού ὑποστηρίχθηκε προηγουμένως, ὅτι δέν μπορεῖ νά ὑπάρξη χωρισμός Ἐκκλησίας καί Πολιτείας, ἀλλά νά καθορισθοῦν καλύτερα οἱ σχέσεις μεταξύ τους, ἀφοῦ ἡ Πολιτεία ἐποπτεύει τούς λειτουργούς ὄλων τῶν γνωστῶν θρησκειῶν.

β) Για τήν ἀναθεώρηση προτείνονται δύο βασικές ἀλλαγές.

Ἡ πρώτη ἀλλαγή εἶναι νά προηγηθῆ στό ἄρθρο 3 ἡ φράση «ἡ Ἑλληνική Πολιτεία εἶναι θρησκευτικά οὐδέτερη», καί ἀμέσως νά ἀκολουθήσουν τά σχετικά μέ τήν «ἐπικρατοῦσα θρησκεία στήν Ἑλλάδα».

Στήν πρόταση τοῦ «ΣΥΡΙΖΑ» γίνεται τό ἐξῆς ἐνδιαφέρον. Ἀρχίζει τό ἄρθρο μέ τήν πρόταση «ἡ Ἑλληνική Πολιτεία εἶναι θρησκευτικά οὐδέτερη». Ἐπίσης, στήν ἐρμηνευτική δήλωση, πού εἶναι ἀπόλυτα ἰσότιμη διάταξη τοῦ Συντάγματος –γενικότερα οἱ ἐρμηνευτικές δηλώσεις, κατά τόν Εὐάγγελο Βενιζέλο, «γιά λόγους νομοτεχνικούς καί συστηματικούς ἐκφράζονται μέ τή μορφή αὐτή καί ὄχι ὡς παράγραφοι ἢ ὡς ἐδάφια τοῦ συνταγματικοῦ κειμένου»– γράφεται: «Ὁ ὅρος ἐπικρατοῦσα θρησκεία δέν ἀποτελεῖ ἀναγνώριση ἐπίσημης κρατικῆς θρησκείας καί δέν ἐπιφέρει καμιά δυσμενῆ συνέπεια σέ βάρος ἄλλων θρησκευμάτων καί γενικώτερα στήν ἀπόλαυση τοῦ δικαιώματος τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας».

Φαίνεται, λοιπόν, ὅτι στό ἄρθρο 3 εἰσάγεται ἡ φράση «ἡ Ἑλληνική Πολιτεία εἶναι θρησκευτικά οὐδέτερη», καί τό ἴδιο μέ ἄλλη φρασεολογία ἐπαναλαμβάνεται στήν «ἐρμηνευτική δήλωση» ὅτι δηλαδή ἡ Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία δέν εἶναι «ἐπίσημη κρατική θρησκεία». Τό ὅλο δέ περιεχόμενο τῆς «ἐρμηνευτικῆς δήλωσης» καλύπτεται ἀπό τό ἄρθρο 13 ἢ θά μπορούσε νά τεθῆ στό ἄρθρο 13. Ἄλλωστε ὁ ὅρος «ἐπικρατοῦσα θρησκεία», κατά πάγια νομολογία τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, δηλώνει τήν πλειοψηφία τῶν Ἑλλήνων Πολιτῶν.

Ἡ χρησιμοποίηση ταυτόσημης φράσεως στό ἄρθρο 3 καί ἡ «ἐρμηνευτική δήλωση» στό ἴδιο ἄρθρο δείχνει μιά προσπάθεια πού ἔχει τήν ἰδιαίτερη σκοπιμότητά της.

γ) Ἡ ἀπάλειψη δῆθεν «θεολογικῶν ὄρων» δημιουργεῖ ἔντονο προβληματισμό. Καί αὐτός ὁ προβληματισμός στηρίζεται σέ δύο βασικούς λόγους.

Ο πρώτος είναι ότι τό Σύνταγμα δέν εἶναι νομικό κείμενο γιά νά δικαιολογῆται ἀπάλειψη θεολογικῶν ὄρων, ἀλλά εἶναι θεμελιῶδες κείμενο τῆς Πολιτείας, πού ἀναφέρεται σέ θέματα ὄχι μόνον τῆς Κρατικῆς διοικήσεως, ἀλλά καί σέ θέματα θρησκευτικά.

Ο δεύτερος λόγος εἶναι ὅτι ὅταν γίνεται ἀναφορά στήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία δέν μπορεῖ νά τήν ἑτεροπροσδιορίζη, ἀλλά νά ἀναγράφη αὐτό μέ τό ὅποιο ἡ ἴδια αὐτοπροσδιορίζεται. Ἔτσι, δικαιολογοῦνται ἀπόλυτα οἱ ὄροι «Ἀνατολική Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ» πού ἔχει «Κεφαλή τόν Κύριο ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστό» καί ὄχι θρησκεία, γιατί ὑπάρχει τεράστια διαφορά μεταξύ θρησκείας καί Ἐκκλησίας καί ἔτσι δέν δημιουργοῦνται θεολογικές συγχύσεις, ὅπως ἐπίσης δικαιολογεῖται ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶναι ἡ «Μεγάλη Ἐκκλησία», ὅτι ὑπάρχουν «ὁμόδοξες» Ἐκκλησίες, ὅτι ἡ Ἐκκλησία διαφυλάσσει τίς «ἱερές παραδόσεις».

Ἡ ἀφαίρεση, λοιπόν, τῶν βασικῶν στοιχείων πού ἀναφέρονται στήν ὄντολογία τῆς Ἐκκλησίας δείχνει ὅτι ὑπάρχει ἰδεολογικό πρόβλημα καί ἀμφισβήτηση τοῦ χαρακτηρισμοῦ τῆς Ἐκκλησίας καί ἐνδεχόμενη προσπάθεια κατευνάσεως ἀντιδράσεων ἀπό ἀνθρώπους μέ ἀριστερές ιδέες. Νομίζω, ὅμως, ὅτι στό θέμα τοῦ Συντάγματος δέν μπορεῖ νά ὑφίστανται ἰδεολογικοί ἀνταγωνισμοί καί κομματικές σκοπιμότητες.

δ) Ἡ πρότασή μου θά ἦταν τό ἄρθρο 3 νά μὴν ἀρχίζη μέ τήν φράση «ἡ Ἑλληνική Πολιτεία εἶναι θρησκευτικά οὐδέτερη», ἀλλά νά παραμείνη τό ἄρθρο ὡς ἔχει μέ τήν ἀλλαγὴ ἀντί «θρησκεία» «Ἐκκλησία» καί νά τεθῆ ὡς ἐρμηνευτική δήλωση, ὅτι ὁ ὄρος «Ἐπικρατοῦσα θρησκεία» στήν Ἑλλάδα εἶναι ἡ Ὁρθόδοξη Ἀνατολική Ἐκκλησία, στήν ὁποία ἀνήκει ἡ πλειονότητα τῶν Ἑλλήνων Πολιτῶν. Αὐτό δέ πού λέγεται ὡς «θρησκευτική οὐδετερότητα» νά τεθῆ περιφραστικά στό ἄρθρο 13, στό ὅποιο γίνεται λόγος γιά τήν ἐλευθερία τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως τήν ὁποία ἐγγυᾶται τό Κράτος.

Ἄλλωστε, δέν μπορῶ νά ἀποδεχθῶ τήν φράση ὅτι ἡ Ἑλληνική Πολιτεία εἶναι «θρησκευτικά οὐδέτερη» ὅταν εἶναι ὑποχρεωμένη νά ἐγγυηθῆ καί νά προστατεύσῃ

τήν μουσουλμανική μειονότητα, βάσει τῆς Συνθήκης τῆς Λωζάνης.

2. Ἡ πρόθεση γιά συμφωνία γιά τήν ἀξιοποίηση τῆς Ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας

Ἐνῶ ἀνακοινώθηκε ἡ πρόταση τοῦ ΣΥΡΙΖΑ γιά τήν ἀναθεώρηση τοῦ Συντάγματος, μετά λίγες ἡμέρες σέ κοινή δημόσια συνάντηση μεταξύ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου καί τοῦ Πρωθυπουργοῦ ἀνακοινώθηκε ἡ «πρόθεση» γιά συμφωνία πού ἐκφράσθηκε μέ τό «κοινό ἀνακοινωθέν Πολιτείας-Ἐκκλησίας» τῆς 6-11-2018 (ρεπορτάζ πού δημοσιεύθηκε στήν ἐπίσημη σελίδα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τήν 6-11-2018) «γιά νά καταλήξουμε σέ μιὰ ἱστορική Συμφωνία μεταξύ Ἐκκλησίας καί Πολιτείας πού θά πάρη τή μορφή τῆς νομοθετικῆς ρύθμισης».

Πρόκειται γιά 15 ἄρθρα, καί στό τελευταῖο ἄρθρο γράφεται: «Οἱ παραπάνω δεσμεύσεις τῶν μερῶν θά ἰσχύουν ὑπό τήν προϋπόθεση τήρησης τῆς Συμφωνίας στό σύνολό της», πού σημαίνει ὅτι ἡ προτεινόμενη συμφωνία προσφέρεται ὡς «πακέτο» καί δέν χωροῦν ἐπιμέρους βελτιώσεις.

Διαβάζοντας κανεῖς προσεκτικά τά σημεῖα αὐτά, μπορεῖ νά διακρίνη μιὰ προσπάθεια ἐπιλύσεως ἐκκρεμούντων ζητημάτων, γιά τήν ἐκκλησιαστική περιουσία καί τήν μισθοδοσία τῶν Κληρικῶν. Ἄλλωστε ἦταν πάγια ἄποψη πολλῶν ἀπό μᾶς ὅτι ἡ μισθοδοσία τῶν Κληρικῶν δέν ὑπάγεται στόν λεγόμενο χωρισμό Ἐκκλησίας καί Πολιτείας, ἀλλά εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν συμβάσεων πού ἔγιναν μέ τήν δέσμευση ἐκ μέρους τῆς Πολιτείας τῆς Ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας. Ἔτσι, πολλοί ἰσχυρίζονταν νά ἐπιστρέψῃ ἡ Πολιτεία τήν περιουσία στήν Ἐκκλησία καί νά ἀναλάβῃ μόνη της τήν πληρωμή τῶν Κληρικῶν.

Φαίνεται, λοιπόν, ὅτι στό θέμα αὐτό ἔγινε μιὰ συμφωνία, μέ τήν ὁποία τό Κράτος ἀναγνωρίζει αὐτό τό αἶτημα τῆς Ἐκκλησίας καί ἐπειδή δέν μπορεῖ νά ἐπιστρέψῃ τήν περιουσία, πού δέσμευσε, ἀποζημιώνει τήν Ἐκκλησία καί δίδει τήν δυνατότητα τῆς ἀξιοποίησης τῆς ὑπάρχουσας Ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας γιά νά ἀναλάβῃ ἐκεῖνη τήν μισθοδοσία τῶν Κληρικῶν της.

Τό πρόβλημα, ὅμως, εἶναι ὅτι τό κείμενο τῆς «πρόθεσης» γιά μιὰ «ἱστορική

συμφωνία», απ' ό,τι γνωρίζω, δέν ήταν αποτέλεσμα έπεξεργασίας ούτε τών θεσμικών όργάνων κάθε μέρους, ούτε όμάδων και έπιτροπών έκατέρωθεν. Αυτό τό αίφνίδιο και ή έλλειψη συνοδικότητας ήταν αυτά πού προκάλεσαν περισσότερο από κάθε τι άλλο.

Γιά μένα τό σημαντικότερο είναι ότι τό κείμενο αυτό τής σύμβασης ή τέλος πάντων τής «προθέσεως» για μία «ιστορική συμφωνία», για σύμβαση ήλθε σχεδόν ταυτόχρονα ή λίγο μετά τήν δημοσίευση τής προτάσεως του ΣΥΡΙΖΑ για τήν αναθεώρηση του Συντάγματος.

Θεωρώ, και μακάρι νά κάνω λάθος, ότι αυτό χρησιμοποιήθηκε για δύο λόγους: "Η για νά λειτουργήση έρμηνευτικά για τήν προτεινόμενη φράση πού εισήχθη στό 3ο άρθρο του Συντάγματος ότι «ή Έλληνική Πολιτεία είναι θρησκευτικά ούδέτερη», μέ τήν έπεξήγηση τής εισηγητικής έκθεσης «μέ ό,τι αυτό συνεπάγεται κανονιστικά και πρακτικά», και στην πραγματικότητα νά δώση τό μήνυμα του χωρισμού σχέσεων Έκκλησίας και Πολιτείας και νά ίκανοποιηθί μία μερίδα ψηφοφόρων ή χρησιμοποιήθηκε αποπροσανατολιστικά, ώστε νά μή γίνουν αντιδράσεις για τίς προτεινόμενες προτάσεις για τήν αναθεώρηση του Συντάγματος, αφού στραφί τό ενδιαφέρον τών Κληρικών στην μισθοδοσία.

Τά δύο αυτά διαζευκτικά «ή» άπευθύνονται και στους όπαδούς του κόμματος και στους Κληρικούς, και λειτουργούν άφ' ενός μέν κατευναστικά άφ' έτέρου δέ άποπροσανατολιστικά.

Τό επίσης ενδιαφέρον είναι ότι όταν ανακοινώθηκε ότι 10.000 Κληρικοί θά άποδεσμευθούν από τήν Ένιαία Αρχή Πληρωμών, άμέσως τήν έπομένη ήμέρα ανακοινώθηκε υπεύθυνα από τόν Κυβερνητικό Έκπρόσωπο ότι θά προσληφθούν 10.000 δημόσιοι υπάλληλοι. Αυτό είναι άμεση ή έμμεση προσβολή στους Κληρικούς και γενικά στην Έκκλησία μέ πολλά κρυφά μηνύματα!

Πρέπει νά διευκρινισθί προσεκτικά τί σημαίνει ότι «ή Έλληνική Πολιτεία είναι θρησκευτικά ούδέτερη», σε συνδυασμό μέ τήν εισηγητική έκθεση «μέ ό,τι αυτό συνεπάγεται κανονιστικά και πρακτικά». Θεωρώ ότι αυτή ή φράση είναι

έπικίνδυνη, γιατί σέ αύτή θά στηριχθῆ μιά όλόκληρη σειρά νόμων καί πρακτικῶν, πού τώρα δέν μπορούμε νά τό προσδιορίσουμε.

Τό ἀκόμη πιό ἐνδιαφέρον σημεῖο εἶναι ὅτι τά δημοσιεύματα ἔμπειρων στό ρεπορτάζ δημοσιογράφων, οἱ ὁποῖοι συνήθως ἀποκαλύπτουν διάφορα θέματα πρὶν ἀνακοινωθοῦν, κάνουν λόγο γιά τό ὅτι ἡ συζήτηση μεταξύ Ἀρχιεπισκόπου καί Πρωθυπουργοῦ κατορθώθηκε νά διαφυλαχθῆ μυστική γιά μεγάλο χρονικό διάστημα.

Βέβαια, κανείς δέν μπορεί νά ἀποκλείσει στούς ἡγέτες τῆς Πολιτείας καί τῆς Ἐκκλησίας νά ἀνταλλάσσουν ἀπόψεις γιά τόν χειρισμό διαφόρων θεμάτων πού τοὺς ἀφοροῦν, τά ὁποῖα ὅμως ἐπεξεργάζονται διάφορα θεσμικά ὄργανα.

Τό ἐρώτημα ὅμως γιά μένα εἶναι: Ποιοί ἐξωθεσμικοί παράγοντες (ἐκτός Ἱεραρχίας) ἢ ποιοί Ἱεράρχες συμμετεῖχαν σέ αὐτές τίς μυστικές συζητήσεις;

Ἐπίσης τό μεγαλύτερο ἐρώτημα εἶναι: Γιατί αὐτή ἡ συζήτηση κρατήθηκε μυστική ἀπό τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο, πού ἔχει «ἐννομο πνευματικό συμφέρον» γιά τό σοβαρό αὐτό ζήτημα. Αὐτό πρέπει κανείς νά τό δῆ σέ δύο σημαντικά σημεῖα.

Τό πρῶτον στό ὅτι τό ἴδιο τό Σύνταγμα στό ἄρθρο 3, ἀναφέρεται στόν Πατριαρχικό Τόμο τοῦ 1850 καί τήν Συνοδική Πράξη τοῦ 1928. Πρόκειται γιά κείμενα πού συμφωνήθηκαν ἀπό τρεῖς παράγοντες, ἥτοι τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο, τήν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος καί τήν Ἑλληνική Πολιτεία. Φυσικά ὁ Τόμος καί ἡ Πράξη ὑπεγράφησαν ἀπό τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο, ἀλλά ὑπῆρξαν οἱ κατάλληλες συμφωνίες, τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «προφρόνως ἀποδεξαμένης, συναινούσης καί κυρούσης καί τῆς Ἐντίμου Ἑλληνικῆς Πολιτείας» (Πατριαρχική Πράξη 1928).

Ἔτσι, λοιπόν, στόν Συνοδικό καί Πατριαρχικό Τόμο τοῦ 1850, μεταξύ ἄλλων γράφεται: «ἐν τοῖς συμπίπτουσιν ἐκκλησιαστικοῖς πράγμασι, τοῖς δεομένοις συσκέψεως καί συμπράξεως πρὸς κρεῖττονα οἰκονομίαν καί στηριγμόν τῆς

Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἤρεσεν, ἵνα ἡ μὲν ἐν Ἑλλάδι Ἱερά Σύνοδος ἀναφέρηται πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην καὶ τὴν περὶ αὐτὸν Ἱεράν Σύνοδον· ὁ δὲ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν Ἀγίας καὶ Ἱεραῆς Συνόδου παρέχει προθύμως τὴν ἑαυτοῦ σύμπραξιν, ἀνακοινῶν τὰ δέοντα πρὸς τὴν Ἱεράν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος».

Δέν νομίζω ὅτι μπορεῖ νά ὑποστηρίξη κανεὶς μέ λογικά ἐπιχειρήματα ὅτι τὰ θέματα πού θίγονται στὴν ἀναθεώρηση τοῦ Συντάγματος καὶ στὴν πρόθεση γιὰ μιὰ «ἱστορική συμφωνία» μεταξύ Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας δέν ὑπάγονται στὰ συμπίπτοντα ἐκκλησιαστικά πράγματα.

Τό δεύτερον εἶναι ὅτι μεταξύ τῶν 10.000 Κληρικῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος συγκαταλέγονται καὶ Κληρικοί πού ἀποσπῶνται σέ Ἐνορίες τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐκτός Ἑλλάδος καὶ ἄλλων Πατριαρχείων, γιὰ τίς ποιμαντικές ἀνάγκες του. Ὅποτε θά δημιουργηθοῦν πολλές δυσχέρειες στὴν καλή λειτουργία τῶν Ἑλλήνων Χριστιανῶν ἐκτός Ἑλλάδος.

Συνεπῶς, ἡ σύνδεση αὐτῶν τῶν δύο θεμάτων, ἥτοι ἡ εἰσαγωγή τῆς θρησκευτικῆς οὐδετερότητας τῆς Πολιτείας στό Σύνταγμα καὶ ἡ ἀξιοποίηση τῆς Ἐκκλησιαστικῆς παρουσίας γιὰ τὴν μισθοδοσία τῶν Κληρικῶν θεωρήθηκε ἕνας «ἱστορικός συμβιβασμός».

Αὐτό σημαίνει ὅτι τό Κράτος θά διατηρήσῃ τό ἄρθρο 3 στό Σύνταγμα μέ τὴν προσθήκη τῆς «θρησκευτικῆς οὐδετερότητας» καὶ τὴν κατάθεση ἀποζημίωσης στὴν Ἐκκλησία γιὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν περιουσία, ὅπως καὶ ἡ ἀξιοποίηση τῆς ὑπάρχουσας Ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας, καὶ ἡ Ἐκκλησία ἐμμέσως ἀποδέχεται τὴν «θρησκευτικὴ οὐδετερότητα», ἐν ὀνόματι τῆς ἀξιοποιήσεως τῆς Ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας γιὰ τὴν μισθοδοσία τῶν Κληρικῶν της.

Τό πρόβλημα λοιπὸν ἔγκειται στό ὅτι γίνεται τροποποίηση τοῦ ἁρθρου 3 τοῦ Συντάγματος ὕστερα ἀπὸ 200 χρόνια, χωρὶς ἐπεξεργασία ἀπὸ τὰ Συνοδικὰ ὄργανα καὶ προτείνεται μιὰ «ἱστορική συμφωνία», πού ἀναφέρεται καὶ στὴν μισθοδοσία τῶν Κληρικῶν, χωρὶς νά ἐνημερωθοῦν οἱ ἴδιοι οἱ Κληρικοί, τοὺς ὁποίους ἀφορᾷ

ιδιαίτερα τό θέμα αυτό.

Τελικά θεωρώ ότι ή Ίεραρχία τής Έκκλησίας τής Έλλάδος, πού θά συγκληθῆ σέ μερικές ήμέρες, πρέπει νά δώση άπαντήσεις σέ όλα αυτά τά σοβαρά ζητήματα.-